

37.018

Р64

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Національна академія педагогічних наук
Київський університет імені Бориса Грінченка

49966

РОЗВИТОК СУЧАСНОЇ ОСВІТИ: ОСВІТОЛОГІЧНІ НАГОЛОСИ

Наукові праці

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Ідентифікаційний код 02136554
БІБЛІОТЕКА

Київ — 2011

УДК 37.013
ББК 74в(4 Укр)ЛО
Р64

Друкується за рішенням Вченої ради
Київського університету імені Бориса Грінченка
(Протокол № 5 від 24 березня 2011 р.)

Рецензенти:

Савченко О. Я. — доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України;

Олійник В. В. — доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України;

Глузман О. В. — доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України.

Авторський колектив:

В. Г. Кремень, О. В. Сухомлинська, І. Д. Бех, В. О. Огнев'юк, В. М. Ткаченко, П. Ю. Саух, Д. І. Дзвінчук, С. О. Сисоєва, І. В. Соколова.

Розвиток сучасної освіти: освітологічні наголоси : наук. пр. / за матер. Першої Всеукр. наук.-практ. конф. «Освітологія — науковий напрям інтегрованого пізнання освіти»; авт. кол.: В. Г. Кремень, О. В. Сухомлинська, І. Д. Бех, В. О. Огнев'юк, В. М. Ткаченко, П. Ю. Саух, Д. І. Дзвінчук, С. О. Сисоєва, І. В. Соколова. — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. — 152 с.

ISBN 978-966-7548-77-3.

У науковому виданні подано матеріали пленарного засідання Першої Всеукраїнської науково-практичної конференції «Освітологія — науковий напрям інтегрованого пізнання освіти». У виданні висвітлюються погляди вчених на феномен сучасної освіти; на роль освіти як сфери людинотворення; розглядаються основні проблеми й суперечності сучасної освіти; філософські основи становлення й розвитку освітології в Україні.

Адресовано науковцям, науково-педагогічним працівникам, аспірантам, магістрантам, слухачам закладів післядипломної педагогічної освіти, вчителям, студентам, усім тим, хто цікавиться проблемами розвитку сучасної освіти.

УДК 37.013
ББК 74в(4 Укр)ЛО

ISBN 978-966-7548-77-3

© В. Г. Кремень, О. В. Сухомлинська, І. Д. Бех,
В. О. Огнев'юк та ін., 2011

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2011

Від повчання, менторства педагоги мають прямувати до індивідуальної — рефлексивної — взаємодії з батьками, в процесі якої їм доводиться брати на себе доволі складну місію спонукання дорослої людини до добра, істини, краси.

Учитель у контексті особистісно орієнтованого підходу є не пасивним виконавцем чужих педагогічних чи методичних рецептів, а яскравою творчою індивідуальністю, яка реалізує в діалозі з учнем власний світогляд і світорозуміння, здатна розробити свою педагогічну концепцію, програму чи технологію.

У зв'язку з філософським переосмисленням сутності освіти великої ваги набувають питання університетської підготовки фахівців, спроможних здійснити глибинні якісні зміни у своїй діяльності на основі діалектичної єдності традицій і новаторства.

Сучасна соціокультурна ситуація в нашій державі характеризується природною для перехідного періоду переоцінкою цінностей. Надзвичайно важливо запобігти тотальній дискредитації їх і вчасно переосмислити великий культурний досвід відповідності новим потребам людини і суспільства. Таку критично-продуктивну роботу мають здійснити насамперед теоретична і практична педагогіка з метою доцільної модернізації системи освіти й виховання. Адже саме тут закладаються основи логіки мислення і морально-естетичних імперативів розвитку людини, а отже, і всього суспільства.

Огнев'юк В. О.

ОСВІТОЛОГІЯ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОГО ПІДХОДУ В НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ ФЕНОМЕНУ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

В історії цивілізації освіта, у найбільш широкому сенсі цього слова, є одним з найважливіших чинників її творення. Історіософське значення слова «цивілізація» передбачає його розуміння в контексті єдності історичного процесу, сукупності матеріально-технічних, науково-технологічних і духовних досягнень людства. Філософ та історик Единбургського університету Адам Фергюсон, який першим ввів у науковий вжиток поняття «цивілізація», розумів під ним певну стадію розвитку людського суспільства — наяв-

ність суспільних класів, міст, письменність. Поняття «письменність», що використовувалося у XVIII ст., тотожне сучасному розумінню «освіченості». Відтак парадигма цивілізаційного розвитку Фергюсона передбачала нерозривний зв'язок розвитку суспільства з рівнем освіченості людини та високим рівнем її культури. Таку закономірність добре розуміли філософи освіти ХХ століття, зокрема, відомий український педагог радянського періоду В. Сухомлинський, вважав, що: «Освіченість, яку ми даємо молодому поколінню вимагає... великої людської культури»¹. Цивілізація ж приростає культурою, але парадокс полягає в тому, що будучи складовою культури, сучасна освіта водночас є і її способом існування, оскільки надбання культури не змогли б зберігатися та передаватися у спадок майбутнім поколінням, якби не існувало створеного суспільством інституту освіти. Загалом розуміння сутності освіти є невіддільним від сутності людини, поява людини та освіти взаємозумовлені: людина створила освіту, а освіта творила людину.

Ідея освіти є найбільш давньою та продуктивною ідеєю людини, вона невіддільна від її сутності, оскільки людина, за Аристотелем, — це жива істота, яка має *logos*. Грецькому слову «*logos*» властива полісемія, що передбачає широкі смислові значення та різноманітні способи вживання. Для розкриття сутності людини Аристотель обрав одне з найбільш багатозначних слів, що розкриває людську сутність через мову, розум, мислення, прагнення до знання, мораль та пошук смислу майбутнього, адже «тільки людині дано *logos*, щоб відкрити одна одній, що корисне, а що шкідливе, що справедливе, а що ні, що є добро і зло». Аналізуючи ці висловлювання Аристотеля, видатний мислитель другої половини ХХ ст., яскравий представник «філософської герменевтики» Г.-Г. Гадамер вважав, що визначення людини, яке дав Аристотель, «здавна забезпечувало феноменові мови в роздумах про суть людини привілейоване місце»².

За своєю сутністю людина є розумною істотою, яка потенційно наділена здібностями до мовлення, пізнання світу, вияву духовності, але ці здібності виявляються лише за умов, що сприяють розкриттю генетично закладеного потенціалу. Визначальною умовою цього про-

¹ Сухомлинський В. О. Вибрані твори : В 5-ти т. — Т. 1. / Сухомлинський В. О. — К. : Рад. школа, 1976. — С. 203.

² Гадамер, Ганс-Георг. Істина і метод : Пер. з нім. / Ганс-Георг Гадамер. — К. : Юніверс, 2000. — Т. II : Герменевтика II. Доповіщення і покажчики. — 478 с. — С. 133.

жесу є життя в суспільстві, оскільки людина як істота суспільна, відтворюється у процесі міжлюдської взаємодії. Така взаємодія відбувається в різних формах, а її наслідком завжди є фізичний, психічний, інтелектуальний та духовний розвиток особистості, що в сукупності називаємо освітою, маючи на увазі освіту як результат. Власне ідея освіти виходить з потреби цивілізаційного самовідтворення людини. Первісна сім'я, здійснюючи залучення своїх новонароджених членів до різних форм життєдіяльності, не усвідомлюючи усього значення цього процесу, сформувала засади розвитку феномену освіти.

Відтак освіту, насамперед, слід розглядати як сферу людинотворення, проектування її майбутнього, як інститут соціалізації, інтелектуалізації та розвитку людини, введення її у сакральньо-духовний вимір людського життя, а також як механізм гармонізації суспільної свідомості та її здатності до сприйняття цивілізаційних змін. Швидкозмінність і швидкоплинність глобальних процесів суспільного розвитку висувають освіту на одне з пріоритетних місць у державній політиці кожної країни, надають їй статусу гаранта незалежності й національної безпеки, рушійної сили динамічного розвитку економіки та сукупного інтелекту нації. Луї Пастер вже у ХІХ ст. наголошував, що серед усіх народів першим завжди буде той, що випередить інші у сфері думки та розумової діяльності. Двадцять століття повністю підтвердило цю тезу відомого дослідника, адже в минулому столітті:

- набуття освіти стало обов'язковою вимогою суспільства до кожного громадянина: від обов'язкової початкової освіти — до концепції освіти упродовж життя;
- зріс рівень інтелектуалізації праці та економіки;
- освіта стала важливим чинником боротьби з бідністю та забезпечення рівних стартових можливостей;
- успішність людини в суспільстві переважною мірою стала визначатися рівнем її освіти;
- посилилася взаємозалежність між розвитком суспільства та розвитком освіти;
- глобалізація посилила чинники комунікації та взаємозв'язків, що зумовило нову роль освіти як інтегратора світової спільноти;
- освітню політику віднесли до найважливіших державних пріоритетів;
- освіта розглядається як невід'ємна складова національної безпеки держави;

- освіта належить до найважливіших чинників у системі цінностей сталого людського розвитку та переходу до інноваційної економічної моделі.

Аналіз місця України в контексті відповідності освітньої системи вимогам інноваційних суспільних змін свідчить, що наша держава значно відстає за цим показником від розвинених країн. Зокрема, за рівнем сприйняття інновацій спостерігається відставання України на 1,2 бала порівняно зі США, 1,4 бала — з Фінляндією, 1,5 бала — із Сінгапуром. Крім того, Україна, як одна з 26 країн з «перехідною економікою», належить до аутсайдерів цієї групи.

Основними причинами такого стану є:

- невідповідність проголошених пріоритетів та засобів їх досягнення;
- непослідовність освітньої політики;
- неефективне управління та використання наявних ресурсів;
- розрив між наукою та практикою.

Цілком очевидно, що без докорінної модернізації освіти в Україні, ми не можемо вести мови про її цивілізаційний поступ, відтак вироблення сучасної, науково обґрунтованої стратегії розвитку освіти — одне з найважливіших завдань українського суспільства. З одного боку, це вимагає нових дослідницьких підходів до осмислення сутності сучасної освіти як сфери зі складною внутрішньою ієрархією різних нелінійних систем, здатних до самоорганізації, а з іншого — експлікації науково-теоретичних узагальнень в практичну діяльність навчальних закладів та установ освіти.

Модернізація сучасної освіти є закономірною потребою, пов'язаною з необхідністю зміни освітньої моделі, що сформувалася в умовах індустріальної культури та вступила в протиріччя з культурними реаліями постіндустріального суспільства, що виокремлює проблему взаємної зумовленості розвитку освіти і суспільства. Удосконалення в будь-якій сфері зважаючи на нові історичні умови, в тому числі у сфері освіти, починається з продукування нових філософських ідей, формування прообразів нової культури. Разом з тим, варто звернути увагу на те, що нові ідеї, задовго до їх проникнення в широкий суспільний загал, формуються в процесі навчання і виховання. Навчальний процес, особливо той, що супроводжується креативною діяльністю, спонукає до появи нових ідей. Проте вироблення нових філософських концепцій є результатом тривалого наукового пошуку. На сучасному етапі цивіліза-

ційного розвитку цей пошук увінчався філософією і культурою постмодерну. У контексті цієї філософії і культури ідея модернізації сучасної освіти спрямована не тільки на оновлення змісту, форм і методів освітньої діяльності, а, насамперед, на розуміння сутності сучасної освіти як цілісного суспільного феномену, що має вплив на всі складові суспільного життя і є внутрішньою спонукою розвитку суспільства.

Упродовж останніх десятиліть розвиток освіти став об'єктом спеціальних досліджень різних галузей знання. Здійснюються всебічні й системні дослідження сфери освіти на основі інтеграції та поєднання зусиль різних наук, спрямованих на прогнозування розвитку освіти не тільки на найближчу, а й на далеку перспективу.

Якщо проаналізувати внесок сучасної філософії освіти, педагогіки й психології в дослідження сфери освіти, то можна стверджувати, що здійснювані філософією освіти дослідження піднесли ідею освіти до рівня вселюдського феномену, а педагогіка з психологією, розкриваючи закономірності навчання, виховання, розвитку й соціалізації людини, піднесли особистість до найвищої суспільної цінності. Разом з тим, ні предмет філософії освіти, ні предмет педагогіки, який на сьогоднішній день є дуже розлеглим, не можуть охопити всю складну архітектоніку сфери освіти, врахувати її багатомірність та синергетичність розвитку. І. Пригожин, «аналізуючи стан освіти в цілому», писав: «в ньому панує фрагментарність, немає того синтетичного підходу, який пов'язує різні науки»³. Тим самим, на думку В. Лутая, він убачав головний недолік і освіти, і науки в розривах між їхніми основними елементами⁴.

І справді, нині бракує досліджень, у рамках яких, сфера освіти вивчалася б цілісно в сукупності усіх чинників, що мають на неї вплив та упосліджений вплив на освіту. З цієї причини, в ряді країн світу, починаючи із середини 20 століття, розвивається новий науковий напрям едукологія (educology). Вперше науковий сенс поняттю «едукологія» («educology») було розгорнуто у праці Массія Елізабет Стейнер «Логіка навчання і едукологія» (1964), що і дало поштовх розвитку нового наукового напрямку.

³ Пригожин И. Делать не физику бога, а физику человека / Пригожин И. // Известия. — 1993. — 24 июля.

⁴ Лутай В. Розробка сучасної філософії освіти на засадах синергетики / Лутай В. // Вища освіта України. — 2009. — №1. — С. 33–35

Усвідомлення науковою спільнотою потреби комплексного підходу до вивчення освіти підштовхнуло російських науковців до розробки власних концепцій едукології, або «образованиеведение». На думку А. І. Субетто, лише інтегрований підхід дозволить едукології сформуватися як науці, що «розкриває направленість у бік набуття нею функції важливого цивілізаційного механізму розвитку, що відповідає за випереджальний розвиток якості людей, якості суспільного інтелекту і якості самих освітніх систем у суспільства»⁵.

Проте, як це часто буває, ідея хоч і знайшла своїх послідовників, але загальної концепції «едукології» вироблено не було.

В Україні ідея такого наукового напрямку, що базується на інтеграції ряду наук, з'явилася у 1995 році і дістала назву «освітологія»⁶. На думку психолога Анатолія Фурмана, цей термін вдало розвиває кращу національно-культурну традицію українства, ... збагачує його ... мовленнєвий етикет⁷. За А. Фурманом, освітологія, як суспільно-гуманітарна наука, має розв'язати суперечність між формальною і неформальною освітами. Дослідження у межах освітології, які проводить його авторська наукова школа, спрямовані на розробку теорії освітньої діяльності, вітакультурної методології, інноваційної оргтехнології модульно-розвивального навчання та масового соціально-психологічного експерименту.

На потребі всебічного підходу до вивчення освіти наголошує Президент НАПН України В. Г. Кремень: «Освіта в цілому — це поле комплексних досліджень, міждисциплінарного підходу й системного аналізу, оскільки вона є «системним» об'єктом ...»⁸.

Спираючись на цю думку, вважаємо, що освітологія має формуватися як наука, що розкриває спрямованість еволюції самого інституту освіти у напрямі набуття ним функції важливого цивілізаційного механізму розвитку, відповідального за випереджальне

⁵ Субетто А. И. Принцип, законы и структура науки об образовании образованиеведение. Императив Неклассического синтеза / Субетто А. И. // Академия Тринитаризма. — 2003.

⁶ Огнев'юк В. О. Актуальні проблеми виховання дітей та молоді в сучасних умовах / Огнев'юк В. О. // Виховуємо громадянина. — К., 1995. — С. 10.

⁷ Фурман А. Освітологія як синтетична наукова дисципліна: проблема завдань, предмету, об'єкта, методу / Фурман А. // Вітакультурний млин. Методологічний альманах. — 2006. — Модуль 3. — С. 5.

⁸ Кремень В. Філософія національної ідеї. Людина, Освіта, Соціум / Кремень В. — К.: Грамота, 2007. — 576 с.

формування якостей людини, суспільного інтелекту та якості самих освітніх систем.

Необхідність розвитку освітології в Україні підсилюється двома групами чинників. *Перша група* відображена посиленням впливу освіти на рівень цивілізаційного розвитку суспільства, зокрема українського, у ХХ столітті, що приводився вище.

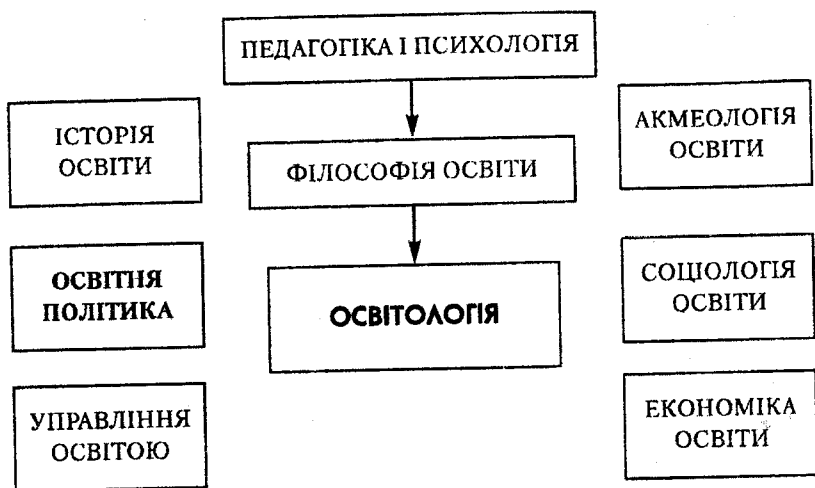
Друга група становить собою чинники-наслідки, які розкривають вплив сучасного стану розвитку цивілізації на освіту. До них відносимо:

- необхідність розмежування та окреслення поля наукових досліджень між філософією освіти, педагогікою та іншими науками;
- потребу осягнення наукового спадку представників різних галузей наукових знання та громадсько-політичних діячів про освіту, як особливу сферу людської діяльності та суспільний інститут, що виокремлює науку про освіту як самостійну галузь знання;
- врахування переходу до масової освіти, не тільки загальної середньої, а й вищої;
- продукування актуальної освітньої політики, принципів та стратегічних напрямів її розвитку;
- зародження нових економічних механізмів освіти в самій сфері освіти.

Розгортаючи дослідження з освітології, ми дійшли висновку, що як науковий напрям, освітологія повинна обґрунтувати свій науковий інструментарій з урахуванням здобутків філософії освіти, педагогіки, психології, соціології, історії та інших дотичних до сфери освіти наук.

Освітологія покликана зосередитися на дослідженні сучасної освіти як цілісного суспільного феномену, чинниках, що впливають на її розвиток та зумовлюють вплив освіти на розвиток сучасної цивілізації як цивілізації освіти й науки, цивілізації людини нового еволюційного рівня — людини освіченої.

Проростаючи з філософії освіти та педагогіки, спираючись на надбання психології, соціології та культурології, а також інших дотичних до сфери освіти наук, освітологія покликана досліджувати освіту в процесі її динамічного розвитку. Але, на відміну від педагогіки, яка досліджує освіту як процес, філософії освіти, що досліджує освіту як ідею, освітологія має формуватися як наука, яка досліджує освіту як сферу зі складною структурою самоорганізованих систем (див. *схему на наступній сторінці*).

Відтак об'єктом дослідження освітології є сама сфера освіти, а предметом — домінанти розвитку освіти на даному етапі людської цивілізації та особливості функціонування наявних систем та підсистем освіти.

Ми вважаємо, що розвиток освітології як самостійної науки, потребує розв'язання наступних завдань:

- цілісного дослідження сфери освіти в різних площинах, вимірах, співвідношеннях та взаємозв'язках з метою виявлення закономірностей і тенденцій її розвитку;
- аналізування процесів, що відбувалися, відбуваються і будуть відбуватися в освіті з метою виявлення «точок біфуркації» та найбільш важливих чинників впливу на освіту з метою футурологічного прогнозування;
- опису та співставлення різних освітніх систем з метою виділення загальних характеристик та притаманних їм особливостей;
- прогнозування розвитку освіти, аналіз і вироблення принципів освітньої політики;
- окреслення категорій наукового апарату;
- розвитку методологічної бази для фундаментальних та прикладних досліджень у сфері освіти.

Розуміючи, що у XXI ст. роль освіти в житті сучасної цивілізації стала визначальною, філософія та освітологія мають звернути увагу на процес еволюційного формування людини нового типу — «Ново

educatus» (людини освіченої). Поява Homo educatus — це, насамперед, результат інтелектуально-духовного розвитку сучасної людини, що вирізняє її серед своїх попередників в еволюційному ряді. Звісно, що це не виключає впливу природних, біологічних та соціальних чинників, але чинники інтелектуально-духовного змісту в появі Homo educatus є визначальними. До найбільш важливих із них варто віднести:

- усвідомлення біологічно-духовної сутності людини;
- розгортання процесу пізнання через самопізнання;
- володіння системними знаннями про цілісність та єдність світу;
- вироблення системи цінностей на основі якої розгортається власна світоглядна та життєва позиція;
- розуміння своєї відповідальності за світову гармонію.

Особлива місія homo educatus полягає в тому, що вона покликана гармонізувати своє буття і свою духовну сферу з буттям світу, що вигідно відрізняє її від homo sapiens.

У різні часи освіта концептуально розумілася по-різному, відтак науковцям, на рубежі XX і XXI століть, необхідно переосмислити феномен сучасної освіти, той величезний потенціал, який несе освіта для людини та сталого розвитку суспільства. Як ми знаємо, Указом Президента України В. Ф. Януковича «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні» 2011 рік проголошено Роком освіти та інформаційного суспільства, що іще раз засвідчує сталу усвідомленість значення освіти для розвитку українського суспільства. Відтак, вироблення стратегії досліджень з освітології може стати адекватним доробком у Рік освіти. Така стратегія покликана врахувати сучасні демографічні процеси, ситуацію на ринку праці, ті зміни, які відбулися і відбуваються у самій системі освіти, та чинники, які впливають на її розвиток.

За влучним висловом Г. Уельса кожної миті саме освіта визначає результат змагання між цивілізацією та катастрофою! А наша діяльність може стати запорукою цивілізаційного поступу України та гідним внеском у розвиток сучасної цивілізації, як цивілізації «Homo educatus».

Література

1. Гадамер, Ганс-Георг. Істина і метод : Пер. з нім. / Ганс-Георг Гадамер. — Т. II : Герменевтика II: Доповнення і покажчики. — К. : Юніверс, 2000. — 478с. — С. 133.
2. Кремень В. Філософія національної ідеї. Людина, Освіта. Соціум / Кремень В. — К. : Грамота, 2007, — 576 с.
3. Лутай В. Розробка сучасної філософії освіти на засадах синергетики / Лутай В. // Вища освіта України. — 2009. — №1. — С. 33–35
4. Огнев'юк В. О. Актуальні проблеми виховання дітей та молоді в сучасних умовах / Огнев'юк В. О. / Виховуємо громадянина. — К., 1995. — С. 10.
5. Пригожин И. Делать не физику бога, а физику человека / Пригожин И. // Известия. — 1993. — 24 июля.
6. Субетто А. И. Принцип, законы и структура науки об образовании / Субетто А. И. // Академия Тринитаризма. — 2003. — Режим доступа : <http://www.trinitas.ru/rus/doc/0016/001a/00160053.htm>
7. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : В 5-ти т. — Т. 1 / Сухомлинський В. О. — К. : Рад. школа, 1976. — С. 203.
8. Фурман А. Освітологія як синтетична наукова дисципліна: проблема завдань, предмету, об'єкта, методу / Фурман А. // Вітакультурний млин. Методологічний альманах. — 2006. — Модуль 3. — С. 5.

Саух П. Ю.

СУЧАСНА ОСВІТА: ПОРТРЕТ БЕЗ ПРИКРАС (між негативною креативністю ідей і українською вестернізацією)

Головною характеристикою сучасної української освіти є *вичерпаність* основної педагогічної парадигми, яка поспішно доповнюється скороспілими й експериментально неперевіреними ідеями та окремими елементами європейських освітніх технологій. У зв'язку з цим, стан нашої освіти можна назвати *кризою різноманітності*, що пов'язана з відсутністю однозначного та зрозумілого способу включення освіти в сучасне суспільство, коли незрозумілою

залишається сама місія і призначення педагога, оскільки не ясно, які продукти має створювати освіта. А спонтанна креативність ідей нашої педагогічної спільноти, яку я б назвав «негативною креативністю», сліпе копіювання західних стандартів, безсистемність й неадекватність дій освітянських управлінських структур усіх рівнів, направлених на модернізацію освіти ведуть до руйнації власної «педагогічної матриці», роблять її заручницею західних проектів, вибудовуючи модель непродуктивної «схрещеної» освіти. Історичні надбання втрачаємо, якісно нового не створюємо.

Ми маємо зрозуміти, що інтеграція вітчизняної культури в міжнародний простір, об'єктивно спричинена глобалізаційними процесами, передбачає не уніфікацію, а *гармонізацію* освітніх систем з метою розширення відповідності й сумісності інтересів усіх учасників освітнього процесу на основі збереження різноманітності та поваги до інших культурних традицій. А це означає, що європейська інтеграція в освіті має розглядатись як діалог, взаємне збагачення освітніх систем. Болонський процес не є тотожним модернізації української системи освіти. Він виступає лише механізмом взаєморозуміння й оптимізації відносин між країнами й освітніми системами, що модернізуються. Тому, ані ізоляція від Болонського процесу, ані бездумне нав'язування зовнішніх стандартів українській освіті не можуть мати соціокультурної перспективи.

Не заперечуючи позитивних зрушень у галузі державної політики відносно освіти, важко не помітити тих серйозних втрат, яких зазнали внаслідок розгорнутого реформування. Пов'язані вони з хиткістю й недостатнім опрацюванням філософських основ освітніх стратегій, ігноруванням феномену «тектонічних зрушень» в сучасних науці й освіті, невмінням гармонізувати «своє» і «чуже» та ставкою на пишномовні доктрини та програми, які позбавлені як справжніх оригінальних модернізаційних ідей, так і дієвих у наших умовах механізмів їх реалізацій. Не випадково усе це призвело до руйнації старої системи і не сприяло підвищенню якості освіти ні в загальноосвітній, ні у вищій школі, не стимулювало ні зацікавленості в навчанні школярів і студентів, ані зростанню професійної кваліфікації педагогів. Наші реформаторські ініціативи виявились націленими не стільки на плюралізацію освітніх проектів, скільки на посилення однолінійності навчального процесу, масових форм загального знання, на підготовку користувачів, а не творців знання. Реформування освіти здійснювалося механістично в напрямі жорст-